

ABBAS b. HASAN el-CERCERÂİ(عباس بن حسن الجرجرائی)
(ö. 296/908)

Abbâsî veziri.

250 (864) yılında doğdu. Doğum yerinin İran'daki Cercerâya kasabası olduğu rivayet edilir. Vezir Kâsım b. Ubeydullah'ın hizmetine girdi ve kısa zamanda onun güvenini kazandı. Bu arada Dîvânü't-tevkî'in de başına getirildi. 904'te Kâsım'ın ölümünden sonra vezir tayin edildi. 906'da, Karmatîler'e karşı kazanılan zafer sebebiyle halife tarafından kendisine hil'at giydirildi. Son derece gururlu olan Abbas, bu zaferden sonra kimseyi dinlemez hale geldi. Bu arada tırâz ve kumaşlar üzerine adını işletti. Devrin ileri gelenlerinden İbnü'l-Furât, Ali b. İsâ, Muhammed b. Dâvûd ve İbn Abdûn gibi şahıslar onun yanında ikinci planda kaldılar.

908 Eylülünde Halife Müktefî hastalandı. Yerine kimin halife olacağı meselesi ortaya çıktığında, saray mensuplarının büyük bir kısmı İbnü'l-Mu'tezz'i halife yapmak istediler. Ancak Abbas, Müktefî'nin ölümünü takip eden günlerde, onun henüz on üç yaşındaki oğlu Ca'fer'i "el-Muktedir" unvanı ile halife ilân etti. Fakat yeni halife üzerinde de nüfuz sağlamasını hazmedemeyen eski düşmanlarının harekete geçmesi sonucu, 20 Rebiülevvel 296 (17 Aralık 908) tarihinde öldürüldü.

BİBLİYOGRAFYA :

Taberî, *Târîh* (nşr. M. J. de Goeje), Leiden 1879-1901, III, 2268, 2274, 2282, 2283; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil* (nşr. C. J. Tornberg), Leiden 1851-76 — Beyrut 1399/1979, VIII, 8-9, 14; Zehebi, *A'lâmü'n-nübelâ*, XIV, 51-55; M. Th. Houtsma, "Abbas", *İA*, I, 14; D. Sourdel, *Le Vizirat 'Abbaside*, Damascus 1959-69, I, 359-376; a.m.f., "al-Djardjarâ'î", *EP* (İng.), II, 461-462.

HAKKI DURSUN YILDIZ

ABBAS HİLMİ I(عباس حلمی)
(1813-1854)

Mısır valisi.

Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın torunu ve Ahmed Tosun Paşa'nın oğludur. Amcası İbrâhim Paşa'nın 1848'de ölümünden sonra Mısır valisi oldu. Valiliğinin ilk yıllarında, Avrupa'nın tesiriyle yapılmaya başlanan reformlara karşı çıktı ve özellikle Mehmed Ali Paşa zamanında Batı'dan örnek alınarak açılan bazı mü-

esseseleri kapattı. Bunun tabii bir sonucu olarak okullarda görevli pek çok yabancı danışman ve hocayı görevlerinden aldı. Bu uygulamaları yanında, bazı Arap mütefekkirlerine büyük ilgi gösterdi; hatta devrinin tanınmış âlimi Tah-tâvî'yi bir mektep açması için 1850'de Hartum'a gönderdi. Devlet harcamalarında masrafları büyük ölçüde kısarak vergilerde indirim yaptığından halkın iktisadî durumunda gözle görülür bir düzelme oldu. Mısır'daki Lübnanlı ve Suriyeli tüccarların durumu oldukça iyi bir seviyeye geldi. Valiliği sırasında İngiltere'ye karşı dostça bir politika takip etti ve Tanzimat'ın Mısır'da uygulanması konusunda Osmanlı Devleti'ne karşı yaptığı mücadelede İngilizler'in desteğini sağladı. İngiltere ise bu destek karşılığında 18 Haziran 1851'de Nil ile Süveyş arasında demiryolu inşa etme imtiyazını aldı. Böylece, Hindistan'a kısa yoldan ulaşmak için önemli bir adım atılmış oldu. Abbas Hilmi, kendisinden önceki dönemlerde görev yapmış olan bazı devlet adamlarına ve dedesi Mehmed Ali Paşa hânedanına mensup kimselere karşı iyi davranmadığından, Mısır ümerâsı tarafından sık sık Osmanlı hükümetine şikâyet edildi. Tanzimat'ın Mısır'da uygulanması konusunda Osmanlı Devleti ile ortaya çıkan meseleleri çözmek için Fuad Efendi (Paşa) Mısır'a gönderildi. Fuad Efendi bu hususta bazı düzenlemeler yaptı ve şikâyet konusu meseleleri hallettikten sonra, Abbas Hilmi'nin gayretlerinden memnun olarak İstanbul'a döndü.

Bundan sonra Osmanlı Devleti'ne sadık kalan Abbas Hilmi, henüz genç yaşta iken Benhâ'da ansızın öldü (19 Şevval 1270/15 Temmuz 1854). Oldukça vehimli bir karaktere sahip olan Abbas Hilmi'nin ölüm sebebi tam olarak aydınlığa kavuşmamıştır. Ölümünden sonra yerine amcası Mehmed Said Paşa geçti. İbrâhim İlhâmî adındaki oğlu ise Sultan Abdülmecid'in kızı Münire Sultan ile evlenerek padişaha damat olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, Mısır İrâdeleri, nr. 581, 583; Cevdet Paşa, *Tezâkir* (nşr. Cavid Baysun), Ankara 1953, I, 8, 9, 13, 40, 41; Ankara 1960, II, 114; Ankara 1967, IV, 58-60; Lütfî, *Târîh* (nşr. Münir Aktepe), İstanbul 1984, IX, 14, 28, 29, 30, 31, 55, 68, 98, 100; P. K. Hitti, *Lebanon in History*, London 1957, s. 474; M. Ç. Uluçay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*, Ankara 1980, s. 157; Albert Hourani, *Arabic Thought in the Liberal Age 1798-1939*, Cambridge 1984, s. 72; J. Oestrup, "Abbas I", *İA*, I, 10-11; M. Colombe, "Abbâs Hilmi I", *EP* (İng.), I, 13.

İLHAN ŞAHİN

ABBAS HİLMİ II(عباس حلمی)
(1874-1934)

Mısır hidivi.

Mısır Hidivi Tevfik Paşa'nın oğludur. 14 Temmuz 1874'te İskenderiye'de doğdu. Bir süre kardeşi Mehmed Ali ile birlikte Viyana'da Theresianum okuluna devam etti. Viyana'da iken babasının 7 Ocak 1892'de ölümü üzerine Osmanlı Devleti tarafından Mısır hidivliğine tayin edildi. Osmanlı hükümeti bu sırada Avrupa'daki temsilciliklerine gönderdiği telgraflarda, hidiv üzerindeki nüfuzunu göstermek gayesiyle, Abbas Hilmi'nin Mısır'a giderken İstanbul'a uğramasını ve buradan kendisine tahsis edilecek bir vapurla gitmesini istedi (bk. BA, Yıldız Tasnifi, Ks. 39, Evr. 2139, Zrf. 129, Kar. 120). Fakat Abbas Hilmi bir bahane bularak İstanbul'a gelmedi; Avusturya imparatorunun tahsis ettiği bir vapurla Kahire'ye gitti ve törenle görevine başladı (bk. BA, Yıldız Tasnifi, Ks. 31, Evr. 2153, Zrf. 160, Kar. 87).

Abbas Hilmi'nin çok genç ve idarî işlerde tecrübesiz olması sebebiyle Osmanlı hükümeti, yıllarca Mısır fevkalâde komiserliği yapmış ve Mısır'ın idarî işlerinde büyük tecrübe kazanmış bulunan Ahmed Muhtar Paşa'yı hidive "müsteşâr-ı hâs" tayin etti. Böylece Mısır üzerinde büyük nüfuza sahip olan

Abbas Hilmi II

